

DOMSTOLENS DOM
av den 10 december 1991*

I mål C-179/90

har Tribunale di Genova (Italien) gett in en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 177 i EEG-fördraget i det mål som pågår vid den nationella domstolen mellan

Merci convenzionali porto di Genova SpA

och

Siderurgica Gabrielli SpA.

Begäran avser tolkningen av artiklarna 7, 30, 85, 86 och 90 i EEG-fördraget.

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden O. Due, avdelningsordförandena Sir Gordon Slynn, R. Joliet, F. A. Schockweiler, F. Grévisse och P. J. G. Kapteyn samt domarna G. F. Mancini, C. N. Kakouris, J. C. Moitinho de Almeida, G. C. Rodríguez Iglesias och M. Díez de Velasco,

generaladvokat: W. Van Gerven

justitiesekreterare: avdelningsdirektören H. A. Rühl,

som beaktat de skriftliga yttrandena från

— **Merci convenzionali porto di Genova SpA**, genom advokaterna Sergio Medina och Giuseppe Ferraris, Genua,

* Rättegångsspråk: italienska.

- Siderurgica Gabrielli SpA, genom advokaterna Giuseppe Conte och Giuseppe Michele Giacomini, Genua,
- Europeiska gemenskapernas kommission, genom Enrico Traversa, rätts-tjänsten, i egenskap av ombud, biträdd av advokaten Renzo Maria Morresi, Bologna,

som beaktat förhandlingsrapporten,

som hört de muntliga yttrandena från Merci convenzionali porto di Genova SpA, Siderurgica Gabrielli SpA och kommissionen vid sammanträde den 30 maj 1991, och

som hört generaladvokatens förslag till avgörande, framlagt vid sammanträde den 19 september 1991,

meddelar följande

dom

- 1 I beslut av den 6 april 1990, som inkom till domstolen den 7 juni samma år, har Tribunale di Genova i enlighet med artikel 177 i EEG-fördraget ställt två frågor angående tolkningen av artiklarna 7, 30, 85, 86 och 90 i fördraget.
- 2 Dessa frågor har ställts inom ramen för en tvist som pågår mellan bolaget Merci convenzionali porto di Genova SpA (nedan kallat Merci) och bolaget Siderurgica Gabrielli SpA (nedan kallat Siderurgica) avseende lossning av varor i Genuas hamn.
- 3 Det framgår av de handlingar som inkommit till domstolen att i Italien förbehålls i enlighet med artikel 110 i Codice della navigazione (nedan kallad sjöfartslagen), lastning, lossning, omlastning, förvaring och flyttning av varor inom hamnområdet hamnbolag, vars arbetstagare – som också är delägare i dessa bolag – enligt artiklarna 152 och 156 i Regolamento per la navigazione marittima (nedan kallad sjöfartsförordningen) skall vara av italiensk nationalitet. Underlåtenhet att respektera de exklusiva rättigheter som tilldelats hamnbolagen medför straffrättsliga påföljder i enlighet med artikel 1172 i sjöfartslagen.

- 4 Hamnföretag tilldelas enligt artikel 111 i sjöfartslagen rätten att organisera hamnarbete för tredje mans räkning. För att utföra hamnarbete skall dessa företag, som i regel är privaträttsligt bildade bolag, enbart anlita hamnbolagen.
- 5 Siderurgica vände sig i enlighet med den italienska lagstiftningen till Merci, som är ett företag som beviljats exklusiv rätt att organisera hamnarbete avseende vanliga varor i Genuas hamn, för att lossa ett parti stål som importerats från Förbundsrepubliken Tyskland trots att lossningen kunde ha utförts direkt av fartygets personal. Merci vände sig i sin tur till Genuas hamnbolag för lossningen.
- 6 Till följd av en försening i lossningen av varorna, beroende i synnerhet på en strejk bland hamnbolagets arbetstagare, uppstod en tvist mellan Siderurgica och Merci i vilken Siderurgica yrkade ersättning för den skada som uppstått på grund av förseningen samt återbetalning av de avgifter som erlagts, vilka det ansåg oberättigade med tanke på de tjänster som utförts. Tribunale di Genova, där talan väcktes, beslöt att vilandeförklara målet till dess EG-domstolen avgjort följande tolkningsfrågor.
- ”1. Innebär bestämmelserna i artikel 90 i EEG-fördraget och förbuden i artiklarna 7, 30, 85 och 86 i fördraget på gemenskapsrättens nuvarande stadium att personer som omfattas av gemenskapsrätten ges rättigheter som medlemsstaterna måste respektera, om ett hamnföretag och/eller hamnbolag som består av enbart nationella hamnarbetare har ensamrätt att till obligatoriska standardtaxor utföra lastning och lossning av varor i nationella hamnar, även när det är möjligt att utföra detta arbete med utrustningen och besättningen på fartyget, när varor från en medlemsstat importeras sjövägen till en annan medlemsstats territorium?
2. Utgör ett hamnföretag och/eller hamnbolag som består enbart av nationella hamnarbetare och som har ensamrätt att till obligatoriska standardtaxor utföra lastning och lossning av varor i nationella hamnar ett företag som anförtrots att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse i den mening som avses i artikel 90.2 i EEG-fördraget och vars fullgörande av de särskilda uppgifter som det tilldelats skulle hindras av tillämpningen av artikel 90.1 samt de förbud som föreskrivs i artiklarna 7, 30, 85 och 86 i fördraget.”

- 7 För en utförligare redogörelse för omständigheterna i tvisten vid den nationella domstolen, rättegångens förlopp och de till domstolen ingivna yttrandena hänvisas till förhandlingsrapporten. Handlingarna i målet i dessa delar återges i det följande endast i den mån domstolens argumentation kräver det.

Den första frågan

- 8 Den nationella domstolens första fråga går i huvudsak ut på att få veta om artikel 90.1 i fördraget i förening med artiklarna 7, 30 och 86 i fördraget utgör hinder för en medlemsstat att utfärda bestämmelser som tilldelar ett företag etablerat i den staten en exklusiv rätt att organisera hamnarbete och vilka tvingar det att anlita ett hamnbolag som består av enbart nationella arbetstagare för utförandet av sådant arbete, samt huruvida dessa bestämmelser skapar rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna skall skydda.
- 9 För att besvara denna fråga, såsom den har omformulerats, skall det inledningsvis fastslås att såväl ett hamnföretag som har ensamrätt att organisera hamnarbete för tredje mans räkning som ett hamnbolag som har ensamrätt att utföra hamnarbete, måste betraktas som företag som har beviljats exklusiva rättigheter av staten i den mening som avses i artikel 90.1 i fördraget.
- 10 Enligt den bestämmelsen skall medlemsstaterna avseende sådana företag inte vidta och inte heller bibehålla någon åtgärd som strider mot reglerna i fördraget, i synnerhet reglerna i artikel 7 och reglerna på konkurrensområdet.
- 11 Såvitt för det första avser det nationalitetskrav som ställs på arbetstagarna i hamnbolaget, skall det till att börja med erinras om att enligt domstolens praxis kan den allmänna principen mot diskriminering på grund av nationalitet i artikel 7 i fördraget endast tillämpas självständigt på situationer som omfattas av gemenskapsrätten men för vilka fördraget inte uppställt något särskilt diskrimineringsförbud (se t.ex. domen av den 30 mars 1989 i mål 305/87 kommissionen mot Grekland, punkterna 12 och 13, Rec. 1989, s. 1461; domen av den 7 mars 1991 i mål C-10/90 Masgio mot Bundesknappshaft, punkt 12, Rec. 1991, s. I-1119).

- 12 När det gäller arbetstagare har principen genomförts i artikel 48 i fördraget.
- 13 I detta avseende skall det erinras om att artikel 48 i fördraget i första hand utgör hinder för en medlemsstat att utfärda bestämmelser som förbehåller de egna medborgarna rätten att arbeta i ett företag i den staten, såsom det i Genuas hamn som är föremål för tvisten vid den nationella domstolen. Såsom domstolen redan har funnit (se t.ex. domen i mål 66/85 Lawrie-Blum mot Land Baden-Württemberg, punkt 17, Rec. 1986, s. 2121,) förutsätter begreppet "arbetstagare" i den mening som avses i artikel 48 i fördraget att en person under en viss tid utför tjänster åt och under ledning av en annan person mot ersättning. Denna beskrivning påverkas inte av det faktum att arbetstagaren, som har ett anställningsförhållande till företaget, samtidigt har ett bolagsrättsligt förhållande till andra arbetstagare i företaget.
- 14 När det för det andra gäller förekomsten av exklusiva rättigheter skall det först fastslås att enligt fast rättspraxis kan, vad beträffar tolkningen av artikel 86 i fördraget, ett företag som har ett lagstadgat monopol avseende en väsentlig del av den gemensamma marknaden anses ha en dominerande ställning i den mening som avses i artikel 86 i fördraget (se domen av den 23 april 1991 i mål C-41/90 Höfner och Elser mot Macrotron, punkt 28, Rec. 1991, s. I-1979; domen av den 18 juni 1991 i mål C-260/89 ERT mot DEP, punkt 31, Rec. 1991, s. I-2925).
- 15 Såvitt gäller definitionen av den relevanta marknaden framgår det av beslutet om hänskjutande att denna marknad är den som avser organiserande av hamnarbete avseende ordinär frakt i Genuas hamn för tredje mans räkning och utförandet av sådant arbete. Med beaktande av i synnerhet volymen av trafiken i den hamnen och denna hamns betydelse i förhållande till sjöimporten och -exporten i sin helhet i den berörda medlemsstaten, kan denna marknad anses utgöra en väsentlig del av den gemensamma marknaden.
- 16 Det skall härefter fastställas att enbart skapandet av en dominerande ställning genom beviljande av exklusiva rättigheter i den mening som avses i artikel 90.1 i fördraget inte i sig är oförenligt med artikel 86.
- 17 Domstolen har emellertid haft anledning att i detta avseende konstatera att en medlemsstat överträder de förbud som dessa båda bestämmelser innehåller om företaget i fråga enbart genom utövandet av de exklusiva rättigheter, som det har beviljats, föranleds att missbruka sin dominerande ställning (se domen av den 23 april 1991 Höfner, citerad ovan, punkt 29) eller när dessa

rättigheter kan ge upphov till en situation i vilken företaget föranleds att begå sådant missbruk (se domen av den 18 juni 1991 ERT, citerad ovan, punkt 37).

- 18 Enligt artikel 86 andra stycket a, b och c i fördraget kan sådant missbruk särskilt bestå i att påtvinga den person som begär tjänsten oskäligen inköpspriser eller andra oskäligen affärsvillkor, att begränsa teknisk utveckling till nackdel för konsumenterna eller att tillämpa olika villkor för likvärdiga transaktioner med vissa handelspartner.
- 19 I detta avseende framgår det av de omständigheter som beskrivits av den nationella domstolen och som diskuterats vid domstolen, att de företag som i enlighet med de förfaranden som fastställts i de ifrågasvarande nationella bestämmelserna beviljats exklusiva rättigheter är på denna grund föranledda att antingen begära betalning för tjänster som inte har efterfrågats, sätta oproportionerliga priser, vägra använda modern teknologi – vilket leder till ökade kostnader för arbetet och en förlängning av den tid som erfordras för dess utförande – eller att bevilja vissa användare prisreduktioner och samtidigt kompensera sådana reduktioner genom höjning av priserna för andra användare.
- 20 Under dessa förhållanden skall det konstateras att en medlemsstat skapar en situation som strider mot artikel 86 i fördraget när den antar bestämmelser av ett sådant slag som de som är föremål för tvisten vid den nationella domstolen, vilka kan påverka handeln mellan medlemsstater på så sätt som i tvisten vid den nationella domstolen med hänsyn till de faktorer som nämns i punkt 15 i denna dom avseende betydelsen av trafiken i Genuas hamn.
- 21 Vad beträffar den av den nationella domstolen begärda tolkningen av artikel 30 i fördraget, är det tillräckligt att erinra om att nationella bestämmelser som har till verkan att underlätta missbruk av en dominerande ställning, som kan påverka handeln mellan medlemsstater, normalt sett är oförenliga med den artikeln som förbjuder kvantitativa importrestriktioner såväl som åtgärder med motsvarande verkan (se domen av den 16 november 1977 i mål 13/77 GB-INNO-BM mot ATAB, punkt 35, Rec. 1977, s. 2115) i den mån sådana bestämmelser har till verkan att fördyra och således hindra import av varor från andra medlemsstater.
- 22 I målet vid den nationella domstolen framgår det av denna domstols konstateranden att lösningen av varor hade kunnat ske till en lägre kostnad av fartygets besättning, vilket innebar att det obligatoriska anlitaandet av

tjänsterna från de två företagen som hade exklusiva rättigheter föranledde extra kostnader som därför genom sin inverkan på varornas pris kunde påverka importen.

- 23 För det tredje skall det understrykas att även inom ramen för artikel 90 har bestämmelserna i artiklarna 30, 48 och 86 i fördraget direkt effekt och skapar rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna skall skydda (se särskilt när det gäller artikel 86 i fördraget domen av den 30 april 1974 i mål 155/73 Sacchi, punkt 18, Rec. 1974, s. 409).
- 24 Den första frågan, såsom den omformulerats, skall således besvaras på följande sätt.

Artikel 90.1 i EEG-fördraget i förening med artiklarna 30, 48 och 86 i fördraget utgör hinder för en medlemsstat att utfärda bestämmelser som ger ett företag etablerat i den staten exklusiv rätt att organisera hamnarbete och som tvingar det att för utförandet av sådant arbete anlita ett hamnbolag som består av enbart nationella arbetstagare.

Artiklarna 30, 48 och 86 i fördraget i förening med artikel 90 i fördraget skapar rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna skall skydda.

Den andra frågan

- 25 Den nationella domstolens andra fråga går i huvudsak ut på att få veta om artikel 90.2 i fördraget skall tolkas så att ett hamnföretag och/eller hamnbolag under de förhållanden som beskrivs i den första frågan skall anses ha blivit anförtrott att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse i den mening som avses i bestämmelsen.
- 26 Vid besvarandet av den frågan skall det erinras om att för att det undantag från tillämpning av fördragets regler som anges i artikel 90.2 skall kunna träda i kraft, är det inte tillräckligt att företaget i fråga av det allmänna har anförtrotts att tillhandahålla en tjänst av allmänt ekonomiskt intresse, utan det skall därutöver visas att tillämpningen av fördragets regler hindrar fullgörandet av de särskilda uppgifter som företaget tilldelats och att gemenskapens intressen inte påverkas (se dom av den 3 oktober 1985 i mål 311/84 CBEM mot Compagnie Luxembourgeoise, punkt 17, Rec. 1985, s. 3261; domen av den 23 april 1991 i mål C-41/90 Höfner, nämnd ovan punkt 24).

- 27 I detta avseende skall det konstateras att det varken framgår av de handlingar som den nationella domstolen har tillställt domstolen eller av de yttranden som inkommit till domstolen att hamnarbete har ett allmänt ekonomiskt intresse av särskild karaktär i jämförelse med annan ekonomisk verksamhet och, även om så vore fallet, att tillämpningen av fördragets regler, särskilt de som avser konkurrens och fri rörlighet, skulle hindra fullgörandet av en sådan uppgift.
- 28 Den andra frågan skall därför besvaras på så sätt att artikel 90.2 i fördraget skall tolkas så att hamnföretag och/eller hamnbolag under de förhållanden som beskrivs i den första frågan, på grundval av enbart de faktorer som anges i den beskrivningen, inte kan anses ha blivit anförtrott att tillhanda tjänster av allmänt ekonomiskt intresse i den mening som avses i den bestämmelsen.

Rättegångskostnader

- 29 De kostnader som har förorsakats Europeiska gemenskapernas kommission, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

– angående de frågor som genom beslut av den 6 april 1990 förts vidare av Tribunale di Genova – följande dom:

- 1) Artikel 90.1 i EEG-fördraget i förening med artiklarna 30, 48 och 86 i fördraget utgör hinder för en medlemsstat att utfärda bestämmelser som ger ett företag etablerat i den staten exklusiv rätt att organisera hamnarbete och som tvingar det att för utförandet av sådant arbete anlita ett hamnbolag som består av enbart nationella arbetstagare.

- 2) Artiklarna 30, 48 och 86 i fördraget i förening med artikel 90 skapar rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna skall skydda.
- 3) Artikel 90.2 i fördraget skall tolkas så att hamnföretag och/eller hamnbolag under de förhållanden som beskrivs i den första frågan, på grundval enbart av de faktorer som anges i den beskrivningen, inte kan anses ha blivit anförtrott att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse i den mening som avses i den bestämmelsen.

Due	Slynn	Joliet	Schockweiler
Grévisse	Kapteyn	Mancini	Kakouris
Moitinho de Almeida	Rodríguez Iglesias		Díez de Velasco

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 10 december 1991.

J.-G. Giraud
Justitiesekreterare

O. Due
Ordförande